

Miért e félelem a közelségtől?

Interjú Peter Schellenbaum pszichoanalitikussal

Húsz évvel ezelőtt a szerelemben szükséges »nem«-ről írt, most pedig az »igen«-ről beszél. Mi változott időközben a kapcsolatokban?

Húsz évvel ezelőtt igen erősen a határok meghúzásáról volt szó számomra, mégpedig annak érdekében, hogy az emberek autonóm szubjektumokként vegyenek részt kapcsolataikban is. Mindenekelőtt a nők számára volt ez nagy probléma, és sokuk számára talán még ma is az. De azt tapasztalom pácienseimnél, hogy manapság egészen más áll előtérben, nevezetesen az a nehézség, hogy teljesen beleadják magukat egy kapcsolatba. A közelségtől való félelem egyre nő. A kapcsolatokat a fenntartások határozzák meg. Ezek ilyen kérdésekben nyilvánulnak meg: Mit kaphatok a másiktól? Eleget kapok-e vissza azért, amit én beleadok? Vagyis van itt valami tartózkodás attól, hogy teljesen belebocsátkozzanak a kapcsolatba.

Mit ért Ön odaadáson?

Nem önmagunk elvesztését vagy a lemondást önmagunkról, hanem éber odaadást. Ez csak akkor lehetséges, ha ismerem magamat mint személyt, s ha az énem valamelyest szilárd. Odaadáson nem a túlzott alkalmazkodást értem, nem az önmagam iránti érzék elvesztését, nem is önmagam rezignált alávetését vagy azt, hogy lemondjak lényeges életcéljaimról, s még csak azt sem, hogy mindenáron egy másik emberbe kapaszkodjam.

Mitől van e növekvő félelem a közelségtől?

A kapcsolatokban is terjed az a fajta „adok, hogy kapjak”, amelyet a munka területéről ismerünk: Csak akkor adok neked, ha ugyanannyit kapsz vissza tőled. A gazdasági szemléletnek ez a formája teljesen befészkelte magát gondolkodásunk középpontjába. Ez azonban nem az az odaadás, amely valóban képes elhordozni egy kapcsolatot. Ezek a fenntartások aztán oda vezetnek, hogy nem bocsátkozunk bele teljesen a kapcsolatba, „vészkijáratokat” biztosítunk, akár abban a formában, hogy párhuzamos kapcsolatot tartunk fenn, akár abban, hogy különféle területeken szabadnak nyilvánítjuk magunkat, de ezt elhallgatjuk a másik elől. Az igazi közelség iránti vágyakozás mégis jelen van, mégpedig igen erősen.

De hát a »nem«, a távolságtartás éppúgy hozzátartozik egy kapcsolathoz, mint az odaadás!

Nincs valódi odaadás a tudatos és vállalt különbségek okozta feszültségek nélkül. A »nem«-t el lehet ugyan fojtani, de nem lehet kiküszöbölni. Mindkét partnernek szüksége van saját területre, szüksége van arra, hogy saját barátságait és érdeklődését ápolja, különben rejtett agresszió lép fel, s ez megmutatkozik a piszkálódásokban, kötekedésekben, a másik eltasztásának reflexeiben, vagy a másikkra való nemet mondásban. A szeretet a titok tisztelete, a másikkban élő más ember tisztelete.

Nem nehéz dolog-e, hogy miközben foglalkozásunk területén teljesítménykényszerrel és versengést tapasztalunk meg, magánéletünkben ne hagyjuk, hogy ez megérintsen minket?

A munkanélküliség és a pénzszüke növekvő nyomása alatt a teljesítményi társadalom sokkal erősebben befolyásolja a férfiakat, de természetesen a nőket is. Teljesítményi társadalmunkban minden célorientált és előre programozott, maguk a szerelmi kapcsolatok is ki vannak téve az

instrumentalizált világ nyomásának. A partnerkapcsolat programmá, vég nélküli igénybevétellé és hajszává válik. Azért kommunikálnak benne, hogy a partnert bekebelezzék önmaguk számára – pontosan ebben áll a gazdasági szemléletmód, egyfajta kannibalizmus: Fuzionálok veled, fölzáballak, manipulálalak saját akaratom ellenében és mindannak ellenében, ami vagy. Mindez szintiszta ellentéte a valódi rezonanciának.

Sokan nagyon is tartalmas kapcsolatot élnek meg partnerükkel, de éppenséggel csak korlátozott ideig, aztán ismét elválnak útjaik.

„Egy korlátozott partnerkapcsolat nem jelenti az egész kapcsolat kudarcát.” Ez a téves vélemény könnyen oda vezethet, hogy kételkedni fogunk saját életünk sikerében. Egy kapcsolat megszakadása nem egyenértékű saját életvonalunk megszakadásával. Olykor egyenesen az önmagunkkal és a másikkal szembeni őszinteség kívánja meg a szakítást. Az egyházi tanítást sem szabad oly módon félreérteni, mintha az meghívás lenne a tisztességtelenségre és a gyávaságra. Mennyi lelki kár keletkezett már ily módon! A hozzánk közel álló embereknek is tartozunk azzal, hogy nem akadályozzuk meg őket abban, hogy saját, nekik megfelelő életet élhessenek.

Vajon a közelség növekvő félelmét kell-e látnunk abban is, hogy szinte minden nyugati ipari országban növekszik a gyermektelenség?

Nagyon is így gondolom, mert a gyermekekhez fűződő kapcsolat igencsak feltétlen, ebbe nem lehet fenntartásokat belevinni. Nem lehet aztán egyszerűen kiszállni. Biztos, hogy a gyermektelenség annak az egyre bővülő, a teljesítménykényszerrel és a bizonytalansággal összefüggő követelményrendszernek a kifejeződése is, amely igencsak megterheli az embereket.

Terapeutaként hogyan segít Ön azoknak az embereknek, akik szenvednek a közelség félelmétől?

Legjobban egy példával tudnám megvilágítani. Egyik páciensem egy olyan nő volt, akit második gyermeke születése után akut pszichózis miatt pszichiátriai kezelésben kellett részesíteni. Egy idő után elhagyhatta a klinikát, és megfelelő volt a gyógyszerkezése is. Nehezebbre esett azonban elviselni a közelséget, mindenekelőtt a férje részéről, ezért jött hozzám. Nem is volt már szexuális kapcsolatuk. Fontos volt számára, hogy egészen kicsi, lassú mozdulatokkal, apránként kifejlessze magában az érzéktudatot. Például amikor kinyitotta a tenyerét, és ezzel jelezte odafordulását partneréhez. Idővel képes lett arra, hogy valódi társsá váljék partnerkapcsolatában, még ha másoknál jobban kell is óvnia énjét.

Ön megalkotta „érzéktudat” fogalmát. Mit is jelent ez pontosan?

Tegyük fel, valaki eljön hozzám, és azt mondja, rettentően szomorú vagyok. Látom az előttem ülő embert, de aztán valami egészen mást veszek észre: megfeszült állkapcsát, felvont vállait. Ekkor érzem, hogy ez az ember elsődlegesen nem szomorú, hanem tulajdonképpen dühöng, teste mindenekelőtt dühöt jelez, akkor is, ha ő még nem éri ezt. Ekkor először a páciens testi érzékelésének tudatával dolgozom, amely még a megfelelő érzés (érzelem) előtt jelentkezik. Ez fejlődéstörténetileg is így van az em-

bermél, ontológiailag és a törzsfejlődést illetően is: először a testi érzékelés jön, s csak később a lelki érzés. A neurológia igazolja ezt a terapeutikus tapasztalatot. A test „érzéktudata” valami egészen elementáris dolog. Sajnos a beszélgetésterápiákon és a pszichoanalízisben nagyon kevésbé veszik figyelembe.

De akkor az Ön terápiájában a terapeuta nem is olyan távolságtartó, mint a pszichoanalízisben?

Természetesen ekkor a terapeutának is más szerepe van, nem maradhat olyan távolságtartó. A terapeutának terapeutikusan rezonálnia kell páciensére, vagyis saját testében és saját érzéseiben, érzelmeiben tudatosan együtt kell rezdülnie azzal, amit páciense (testileg) érzékel. Ekkor a másik egy döntő ponton nem érzi többé magát elszigeteltnek és lefékezettnek, hanem bátorságot és lendületet nyer ahhoz, hogy belevágjon életének esedékes szakaszába. Az effajta rezonancia több, mint beleérzés: két egyenrangú partner testi-lelki összetartozása.

Aki belebocsátkozik egy kapcsolatba, az a teljességért száll sikra, mondja Ön.

Minden pár kifejlesztheti a világra nyitott erotikát – természetesen kevésbé a szerelem első szakaszában, amikor a pár először visszahúzódik a világtól. Ám teljesen természetes, hogy az erotikus párkapcsolat végül arra tör, hogy más emberekkel és a környezettel is élénk összeköttetésbe kerüljön. Ebből az összeköttetésből aztán a környezetvédelem, a szociális kérdések vagy a Harmadik világ iránti társadalmi elkötelezettség nő ki. Ez azonban nem születik meg magától. Arra van szükség hozzá, hogy az erotikus beállítottság – a szeretettől mozgatottan – ne csupán az adott párban, hanem tágabb életkörökben is tudatosodjék.

Ha aztán a pár családot alapít, és talán gyerekei lesznek, akkor szülőkként már nincs idejük a társadalmi munkára.

A kisgyermekes szülőket természetesen erősen szorítja az idő, és már nem tudnak önkéntes munkát végezni. De van érzékük az Egész iránt, s ez a döntő. Amikor gyermekeik megnőnek, rendszerint visszatérnek korábbi társadalmi elkötelezettségükhöz, vagy újat találnak. Számomra az a fontos, hogy legyen érzékük az élet és a kihívások iránt. Erre csak úgy tehet szert az ember, hogy kapcsolatokba bocsátkozik bele.

Sokszor kijelentik, hogy abban a korban, amikor egyre-másra építik le a szociális szolgáltatásokat, ismét többet nyomnak a latban az olyan kötődések, mint például a családi kapcsolatok. Ön is így látja ezt?

Nem, nekem nem ez a benyomásom. Pácienseim egyre jobban félnek a valódi közelségtől. Egyidejűleg létezik azonban itt egy nagy-nagy vágyakozás is, amely aztán arra bírja rá az embereket, hogy fölkeressenek engem. Szenvednek attól, hogy hiányzik életükből a valódi közelség. A közelség megengedésének begyakorlása egyébként nem csupán egyéni terápia során történik, hanem gyakran még inkább a csoportterápiában, amint erre a tizenkét év óta lehetőségét kínálok a svájci Locarnóban.

A közelségre vágyakozás egyúttal vágyakozás arra is, hogy hozzáférjünk az egész valósághoz?

Igen. Ha valóban kapcsolatban állunk önmagunkkal és másokkal, akkor kifejlődik a valósággal, a teljes léttel alkotott kapcsolat is. Ez egyszerűen hozzátartozik az emberhez. Ezt nem felekezeti értelemben gondolom, hanem úgy fogom fel mint misztikus belépést az Egészbe. Még ateistáknak is lehet misztikus viszonyuk a valósággal. Ezen a ponton tárgyalanná válik a teisták és az ateisták közötti különbség. Döntő az érző összeköttetés az Egésszel, az Egészben. A sikeres szerelmi kapcsolat ennek mellengető, motiváló középpontjává válhat.

Forrás: Publik-Forum, 2005/9

MESE A SZEGÉNY EMBERRŐL

Egy társadalomban az egyik legtermészetesebb jelenség a család. Itt érezheti az ember, hogy tartozik valahová, hogy van egy biztos pont, ahová mindig visszatérhet. A családtól kapjuk a példát (jót, rosszat egyaránt), vigaszt, menedéket. Együtt oldjuk meg a problémákat, felállít számunkra határokat, amit a mai világ nemigen tesz meg. Természetesen a család definíciója mindenkinél más, mindenki a személyes élményei alapján tudja meghatározni. Egyre nehezebb bemutatni, hogy egy ilyen vérségi kapcsolatokra épülő közösségnek hogyan kéne optimálisan működni, hiszen a női és férfi szerepek megváltoztak a XX. században. Az átlagostól eltérő életalakítások lehetnek elrettentő példák, és lehetnek példaértékű törekvések.

Élni jó, életet adni jó. Jó, és nagyon nehéz. Eszembe jutott egy nagyon szép mese, ezt fogom most elmesélni:

Volt egyszer egy szegény ember, aki rájött, hogy nem is olyan rossz dolog hívőnek lenni. Papnak készült mindaddig, amíg latinkorrepetálás közben össze nem ismerkedett egy gyönyörű lánnyal. A lány nagyon szép volt. Teltek-múltak az évek, kezdték közösen tervezgetni a jövőt, majd összeházasodtak. Négy gyerekről álmodoztak. Egyet-egyét maguk helyett, egyet azok helyett, akiknek nem lehet gyerekük, egyet pedig azért, hogy a magyar nép ne haljon ki. Aztán megérkezett az ötödik. „A jó Isten annyival ajándékoz meg, amennyit mi akarunk és elfogadunk. A gyermek Isten ajándéka és egyben kihívás is” – mondta a szegény ember. Így is történt. A tervezett négyből tizenhat lett. A kilencediknél kinőtték a házat, így a

szegény ember épített egy nagyobbat és szebbet. A szegény ember mindennap elment dolgozni, az anyuka pedig otthon főzött, mosott, takarított. Sokat dolgoztak, hogy szép és jó körülményeket tudjanak biztosítani a gyerekeknek. Sose akartak kacsalábon forgó palotát, mint abban az időben annyian, mert úgy gondolták, hogy a túl sok pénz elvonja a figyelmet a lényegről. De mindig volt mit a szájukba gyömöszölni. A legfontosabbnak a gyermekek szellemi, lelki nevelését tartották. Segítőkézségre, barátságosságra, jószívúságra, hitre, hazaszeretetre, erkölcsösségre vezető utat mutattak nekik. A határokat szigorúan megjelölték. Az ösvényről lekerült gyerekeket, ha a szép szó már kevés volt, akkor az anyai hang, vagy az apa határozott keze visszaterelte a helyes útra. A gyerekek között erős kötelekként volt a testvéri szeretet, még akkor is, ha ezt nem mutatták ki feltűnően. Nem kellett attól félni, hogy bármelyikőjüket is elkényeztetnék. A lurkók egymást is nevelték (olykor szülői felügyelet nélkül) életrevalóságra, szívósságra. Ahogy telt-múlt az idő, nőtt a „kis” család. Anégy legnagyobb kirepült a fészekből párjával, majd a megszületett hat unokával bővítette a „szűk” családi kört. A szegény ember és családja ma is nagyon boldog. Egymásért élnek. A közös együttlétek, ünnepek, a rengeteg nevetés, táborok, kárpótolják őket a megszenvedett nehézségeikért. A szegény ember és felesége úgy indítják el a gyerekeiket az életre, hogy ott van az a bizonyos hamubasült pogácsa, és az a tudat, hogy mindig ölelésre tárt karok fogadják őket, ha hazalátogatnak.

Király Eszter